

היום נלמד בעזרת ה':

מנחות דף לד

אמר עולא חבריא אמרין וכו': תְּכַרְי אומרים שמשנתנו עוסקת בחולין שנעשו על טהרת הקדש ושלא כרבי יהושע, כי לשיטתו אי אפשר להתפיס בחולין טהרת קדשים. אבל אני אומר שמשנתנו היא גם כדעת רבי יהושע, לפי שגם רבי יהושע סובר שחולין שנעשו על טהרת הקודש יש בהם שלישי, ומה שאמר רבי יהושע 'בחולין שנעשו על טהרת תרומה' כוונתו שאפילו אם נעשו על טהרת תרומה יש בהם שלישי, וכל שכן חולין שנעשו על טהרת הקדש שיש בהם שלישי.

שאלה: מאן חבריא? מי הם ה'חבריא' שסוברים שרבי יהושע אמר בדווקא 'חולין שנעשו על טהרת תרומה'?

תשובה: רבה בר ר"א דאמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן, מאי אהדרי רבי אליעזר ורבי יהושע להדדי: מה השיבו רבי אליעזר ורבי יהושע אחד לשני, -

אמר לו ר"א לרבי יהושע, מצינו אוֹכַל חמור מן האוֹכַל, דאילו נבלת עוף טהור בחוץ לא מטמא, ואילו אוכלה מטמא בגדים אבית הבליעה, ואנו היאך לא נעשה אוֹכַל כמאכל: **אוֹכַל = אדם האוכל. 'אוֹכַל' = מאכל.** כלומר מצאנו שלפעמים אדם האוכל את המאכל חמור יותר מן המאכל עצמו, שהרי נבלת עוף טהור אינה מטמאה כלל מחוץ לגוף האדם, אבל אדם האוכל אותה נטמא יחד עם הבגדים שעליו כשהנבלה נמצאת בבית הבליעה שלו, וא"כ איך יתכן שאנחנו לא נעשה את האדם האוכל כמו המאכל בעצמו, ולכן אנו גוזרים שאדם האוֹכַל מאכל ראשון (= בדרגת ראשון לטומאה) נהיה ראשון, והאוֹכַל מאכל שני נהיה שני, והאוֹכַל מאכל שלישי נהיה שלישי.

ורבי יהושע השיב לרבי אליעזר, מנבלת עוף טהור לא גמרינן, דחידוש הוא: שאין לה טומאה בגלוי, אלא רק כשהיא נמצא בבית הסתרים (= כשהיא בלועה בתוך הגוף), ולכן כל טומאתה היא מגזירת הכתוב ולא לומדים ממנה למקום אחר. **ורבי אליעזר סבר שלמרות זאת לומדים ממנה.**

ממשיך רבי יהושע בתשובתו לרבי אליעזר:

אלא מצינו שהמאכל חמור מן האוכל, דאילו מאכל בכביצה, ואוכל עד דאכיל כחצי פרס, ואנו היאך נעשה אוכל כמאכל: כלומר שהמאכל מקבל טומאה אפילו אם נגע בו אוכל שיש בו לפחות כביצה, אבל אדם שאוכל מאכל טמא נטמא רק אם אכל ממנו כחצי פרס (שהוא שיעור גדול יותר מכביצה), וא"כ איך אנחנו יכולים לעשות אוכל כמאכל ולהשוות את דרגת טומאתם?! אלא אדם האוכל מאכל ראשון נעשה שני.

ור"א השיב לרבי יהושע, טומאה משיעורין לא גמרינן: לא לומדים טומאה משיעורין (= כביצה, כחצי פרס), לפי ששיעורין אינם תלויים בקולא וחומרא, אלא הדין שאוכל מטמא בשיעור כביצה נלמד מפסוק, והדין שאדם נטמא רק אם אכל בשיעור כחצי פרס זהו תקנת חכמים, ולגבי דרגות הטומאה אין לנו להקל על האדם האוכל יותר מהמאכל. (כלומר אין לנו להקל שאדם האוכל מאכל ראשון יהיה שני).

ועוד, לדבריך שאתה אומר על ראשון שני, יפה אתה אומר! שני שני למה? ועוד, לדבריך שאתה כן לומד טומאה משיעורין להקל על האדם האוכל יותר מהמאכל, מה שאתה אומר שאדם האוכל מאכל ראשון נעשה שני, יפה אתה אומר! אבל אדם האוכל מאכל שני מדוע נעשה שני, והרי לשיטתך הוא צריך להיות שלישי?

אמר לו רבי יהושע, מצינו שהשני עושה שני ע"י משקין: מצאנו שמאכל שני (= בדרגת שני לטומאה) עושה מאכל אחר שני, וזאת ע"י משקין. כלומר שאם נגע מאכל שני לטומאה במאכל אחר שיש עליו משקין, נעשו המשקין ראשון לטומאה (= לפי שהדין הוא 'כל הפוסל את התרומה מטמא את המשקין להיות תחילה' כפי שיובא להלן, וכיון ששני לטומאה מטמא את התרומה לכן הוא מטמא את המשקין והם נהיים בדרגת ראשון לטומאה), וחוזר המשקה ומטמא את המאכל בדרגת שני לטומאה, וכיון שמצאנו שיש מציאות כזאת ששני עושה שני ע"י משקין, לכן אנו מחמירים על האדם האוכל מאכל שני שהוא יהיה באותה דרגה של המאכל וגם הוא נעשה שני.

אמר לו רבי אלעזר, והא משקין נמי תחלה הוו, דתנן כל הפוסל בתרומה מטמא משקין להיות תחלה, חוץ מטבול יום: אם אתה לומד ממשקין, א"כ על האדם

להיות תחילה (= ראשון לטומאה) כמו משקין, ומדוע האדם נעשה שני? [טבול יום' הוא אדם טמא שטבל ועדיין לא העריב שמשו, והוא טהור לגבי חולין, ולתרומה וקדשים הוא נחשב טמא עד הלילה, אבל לא גזרו עליו שיטמא את המשקים שהוא נוגע בהם להיות תחילה, כיון שטומאתו קלושה].

[רבי יהושע סבר שאנו מדמים את האדם למאכל שנטמא מן המשקים ונעשה שני, ולא מדמים אותו למשקין שהחמירו בהם].

ועוד, שלישי שני למה? לדבריך מדוע אדם האוכל מאכל שלישי נעשה שני?

אמר לו רבי יהושע, אף אני לא אמרתי אלא בתרומה שטהרתה טומאה היא אצל הקדש: מה שאמרתי שאדם האוכל מאכל שלישי נעשה שני, זה רק בחולין שנעשו על טהרת תרומה, וכפי שרבי יהושע אמר במפורש לעיל (לג:), וכיון שהם נעשו על טהרת תרומה הם עושים את האדם האוכלן שני. והטעם הוא לפי שטהרת תרומה נחשבת כ'טומאה' לגבי קודש, שחכמים עשו מעלות בטהרה, וכיון ששמירת תרומה אינה נחשבת שמירה אצל קודש, לכן מאכל שנחשב לגבי תרומה כשלישי לטומאה, אנו חוששים לגבי קודש שמא הוא שני, ולכן אדם האוכלו נעשה שני כדין אוכל שני לעניין קודש.

*

הדיון הבא, הוא אליבא דרבי יהושע.

אמר רבי זירא א"ר אסי א"ר יוחנן א"ר ינאי - האוכל שלישי של חולין שנעשו על טהרת הקדש, נעשה גופו שני לקדש.

איתיביה רבי זירא לרבי אסי: רבי יהושע אמר שאדם האוכל מאכל שלישי לטומאה נעשה שני לקודש, אבל אינו נעשה שני לתרומה. וזה בחולין שנעשו על טהרת תרומה. ומדוייק מדבריו שדוקא בחולין שנעשו על טהרת תרומה יש את הדין הזה, אבל לא בחולין שנעשו על טהרת הקודש!

אמר ליה: רבי יהושע התכוון לומר שלא רק בחולין שנעשו על טהרת הקודש הדין כן, אלא אפילו בחולין שנעשו על טהרת טומאה (שהרי קודש חמור יותר מתרומה). **קושיא:** והא 'אף אני לא אמרתי אלא בתרומה' קאמר: הרי רבה בר בר חנה אמר בשם רבי יוחנן 'אף אני לא אמרתי אלא בתרומה' ולא בקודש! ואיך אומר רבי אסי

בשם רבי יוחנן שאפילו בחולין שנעשו על טהרת הקודש? תירוצו: **אמוראי נינהו ואליאב דרבי יוחנן**: רבה בר בר חנה ורבי אסי נחלקו בדעת רבי יוחנן, האם רבי יוחנן סובר דוקא בטהרת תרומה או אפלו בטהרת קודש.

*

גם הדיון הבא, הוא אליבא דרבי יהושע.

אמר עולא - האוכל שלישי של חולין שנעשו על טהרת תרומה, נפסל גופו מלאכול בתרומה: אמנם מותר לו לגעת בתרומה (כי גופו לא נעשה שני לטומאה), אבל אסור לו לאכול תרומה (כי הוא נעשה שלישי לטומאה והוא פסול מלאכול תרומה).

קושיא: **מאי קמ"ל? תנינא 'שלישי שני לקדש ואין שני לתרומה, בחולין שנעשו על טהרת תרומה'**. שני הוא דלא הוי, הא שלישי הוי! מדברי רבי יהושע מדוייק שהאוכל מאכל שלישי לטומאה אינו נעשה שני לתרומה דוקא, אבל הוא כן נעשה שלישי לתרומה! ואם כן מה חידש עולא?

תירוצו: **אי מההיא וכו'**: אם עולא לא היה אומר זאת, היינו חושבים שאדם האוכל שלישי לא נעשה לא שני ולא שלישי. והסיבה שרבי יהושע אמר שהוא לא נעשה שני לתרומה, אינה בדוקא, אלא אגב שהוא אמר שהוא כן נעשה שני לקודש, הוא המשיך ואמר באותו סגנון שהוא לא נעשה שני לתרומה. קמ"ל עולא שאכן רבי יהושע אמר דוקא שהוא לא נעשה שני, כי הוא כן נעשה שלישי, ולכן אסור לו לאכול תרומה.

קושיא: **איתיביה רב המנונא לעולא**: מהכתוב במשנה בטהרות 'הראשון שבחולין טמא ומטמא, והשני פוסל ואינו מטמא, והשלישי נאכל בנזיד הדמע'. כלומר 'ראשון לטומאה בחולין' טמא בעצמו והוא גם 'מטמא' את המאכל שהוא נוגע בו ולכן אם המאכל יגע במאכל אחר הוא יטמא אותו ויעשה אותו שני. אבל 'שני לטומאה בחולין' שנוגע במאכל אחר, רק 'פוסל' אותו כלומר המאכל נעשה שלישי אבל הוא לא יכול לעשות מאכל אחר רביעי. ושלישי לטומאה בחולין מותר לאכול אותו 'בנזיד הדמע' - אם השלישי הוא תבשיל חולין שמעורב בו תבלין תרומה, מותר לאכול את התבשיל. עד כאן המשנה.

ואי אמרת נפסל גופו מלאכול בתרומה ספינן ליה מידי דפסיל ליה לגופיה? אם אדם האוכל שלישי לטומאה בחולין, גופו נפסל מלאכול תרומה, איך מותר לו לאכול את 'נזיד הדמע'? הרי כשהוא אוכל את התבשיל השלישי, הוא נפסל מלאכול את התבלין תרומה המעורב בתבשיל!

תירוץ: אמר ליה הנח לנזיד הדמע דליכא כזית בכדי אכילת פרס: חיוב מיתה על אכילת תרומה בטומאה הוא רק על אכילת כזית. ויש דין בכל התורה שאכילת תערובת שיש בה כזית איסור, חלקי האיסור מצטרפים זה לזה לכזית, רק אם אכל את הכזית במשך זמן של כדי אכילת פרס (= הצי כיכר שיש בו מזון שתי סעודות, והיינו שיעור סעודה אחת. והוא כארבע ביצים). במילים אחרות, רק אם באופן שכאשר יאכל כדי אכילת פרס מהתערובת יאכל כזית מהאיסור, אז הוא מתחייב על אכילת האיסור. אך הרי האוכל כדי אכילת פרס מתבשיל, אינו אוכל כזית מהתבלין, כי הכמות של התבלין בתבשיל היא מועטה ביותר. ומכיון שהטומאה שאנו מדברים עליה היא טומאה מדרבנן (טומאת שלישי שהאוכל אותה פסול לאכול תרומה), לא גזרו רבנן במקרה שאינו אוכל כזית בכדי אכילת פרס.

אבל אם התבשיל הוא ראשון או שני לטומאה, אסור לאכול אותו למרות שאין בו כזית תרומה בכדי אכילת פרס, משום שהתרומה נטמאת מדאורייתא, והדין הוא שחצי שיעור אסור מהתורה.